

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
"Харківський політехнічний інститут"

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ФІЛОСОФІЯ

для підготовки бакалаврів всіх спеціальностей

РОЗГЛЯНУТО

на засіданні кафедри філософії
Протокол № 11
від 26 червня 2013 р.

Завідувач кафедри:

_____ доц. Бардін О.М.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Радою суспільно-гуманітарних наук
Протокол № 1
від 24 вересня 2013 р.

Заступ. Голови Ради:

_____ проф. Ніколаєнко В.І.

1. ПЕРЕДМОВА

Предмет навчальної дисципліни, її наукові і методологічні основи, мета викладання і завдання дисципліни.

„Філософія” є однією з базових гуманітарних дисциплін обов’язкових для підготовки бакалаврів всіх спеціальностей. Вивчення філософії базується на знаннях, одержаних студентами на першому і частково на другому курсі, перш за все з математики, фізики, хімії, економічних та деяких спеціальних дисциплін. Ці знання становлять наукові та методологічні основи того світогляду, формування якого має своєю метою вивчення філософії.

Основними завданнями дисципліни є:

- забезпечення усвідомлення студентами суті, змісту та особливостей філософії як світоглядної науки, основних етапів її розвитку та ролі в суспільстві;
- ознайомлення студентів з внеском закордонних та вітчизняних мислителів в розвиток людської культури;
- оволодіння системою філософських знань, які виступають методологічними засобами для аналізу природних, технічних і гуманітарних теоретичних та практичних проблем;
- формування у майбутніх спеціалістів високих моральних якостей та навичок поведінки, які засновуються на загальнолюдських цінностях, свідомості і почутті відповідальності за майбутнє України.

Задачі вивчення дисципліни.

Внаслідок вивчення дисципліни студенти повинні

ЗНАТИ:

- основні закони, принципи та категорії філософії. Особливості їх прояву в житті суспільства;
- досягнення світової філософської думки та особливості її еволюції;
- основні форми буття та діалектику його розвитку;
- проблеми людини та суспільства, особливо на сучасному етапі;
- форми і методи наукового пізнання та їх роль в розв’язанні теоретичних та практичних задач, які постають сьогодні перед нашою країною.

ВМІТИ:

- обґрунтувати свою світоглядну та громадську позицію;
- самостійно аналізувати факти, явища та процеси в системі „людина-світ” в їх діалектичному взаємозв’язку та урахування тих тенденцій, які відбуваються у світі;
- володіти методологією і методами наукового пізнання;
- вести діалог при обговоренні теоретичних, практичних та інших питань

БУТИ ОЗНАЙОМЛЕНИМИ:

- з новітніми досягненнями в галузі філософії та людської культури;
- з сутністю, закономірностями і тенденціями розвитку сучасної цивілізації;
- з основними досягненнями філософії техніки та тенденціями розвитку різних типів технічних систем, а також особливостями сучасного етапу науково-технічного прогресу.

Організаційно-методичні вказівки щодо організації та методики проведення навчальних занять.

При вивченні дисципліни значна увага приділяється оволодінню студентами категоріально-понятійним апаратом та філософською термінологією, необхідною для глибокого розуміння тих світоглядних та методологічних проблем, вивчення яких передбачається учбовою програмою. Важливе значення надається формуванню у студентів вміння самостійно працювати з підручниками та іншою філософською літературою, навичок підготовки рефератів та виступів в академгрупах, уміння дискутувати та вести діалог.

Своєчасно видавати завдання на семінарські заняття та орієнтувати студентів на активне обговорювання всіх питань, передбачених учбовою тематикою, уміння використовувати філософські знання при вивченні, у майбутньому, спеціальних дисциплін.

Система контролю якості навчання.

Вивчення філософії передбачає також зворотній зв'язок, основу якого складають різні форми контролю знань студентів. Всі студенти зорієнтовані на конспектування лекцій, активну участь у підготовці та обговоренні питань, які виносяться на семінарські заняття, на підготовку реферативних виступів та наукових доповідей. Викладачі контролюють відвідування лекційних та семінарських занять, дають оцінку всіх форм участі студентів в роботі семінарів.

Завершення основних розділів курсу передбачає проведення блочного модульного контролю. Оцінка результатів навчання студентів дозволяє звільнити кращих студентів від іспитів, виставляючи екзаменаційні оцінки з урахуванням рейтингових балів та інших оцінок, які студент одержав під час учбового семестру.

Організація самостійної роботи.

Вивчення філософії базується на аудиторній роботі у формі лекційних та семінарських занять, а також поза аудиторній роботі. Необхідність поза аудиторної роботи зумовлена тим, що студенти зобов'язані готуватися до семінарських занять, реферативних виступів та інших обов'язкових форм відробітку, а також тим, що деякі питання лекційного курсу також можуть

бути передані на самостійне вивчення. При цьому треба чітко сформулювати питання, які виносяться на самостійну підготовку, а також назвати джерела, в яких можна отримати всю необхідну для цього інформацію.

1.6. Загальний обсяг годин на вивчення дисципліни.

1. В залежності від факультетських учбових планів філософія вивчається всіма студентами других курсів на протязі другого та третього семестру. Аудиторні заняття становлять 48 годин, зокрема на лекційні заняття відводиться 32 годин. На самостійну роботу планується 60 години.
2. Зміст дисципліни (Додається).
3. Розподіл навчального часу за розділами, темами та видами занять (Схема додається).
4. Інформаційно-методичне забезпечення. (Список літератури додається).

2.ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ I. Предмет філософії та її історичний розвиток.

Тема 1. Філософія і її роль в житті людини і суспільства.

Світогляд, його суспільно-історичний характер. Суб'єкти світогляду. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міф, релігія, філософія. Особливості міфологічного світогляду. Функції міфів. Релігійний світогляд. Віра в надприродну силу, як складова частина релігії. Суспільно-історична природа і соціальні функції релігії. Тотожність і відмінність між філософією та релігією.

Філософський світогляд. Природа філософських проблем. Філософія як пошук та знаходження людиною відповідей на головні питання буття. Засоби пізнання в філософії. Рівні освоєння дійсності.

Предмет філософії. Матеріалізм і ідеалізм як типи філософського світогляду, їх історичні форми.

Філософія в системі культури. Функції філософії. Філософія і наука. Пріоритет загальнолюдських цінностей і ідей гуманізму. Філософія, політика, сучасність.

Тема 2. Антична і середньовічна філософія і філософія Відродження.

Виникнення філософії. Виникнення філософії як об'єктивно необхідний процес. Зародки філософських знань в первісному суспільстві і їх зв'язок з міфологією і релігією.

Староіндійська і старокитайська філософія. Антична філософія і її основні проблеми. Розвиток предмету філософії в античній філософії. Мілетська школа. Егейська школа. Виникнення матеріалізму, ідеалізму і діалектики в античній філософії. Проблема людини.

Середньовічна філософія, її специфіка і особливості розвитку. Філософія Середньовіччя як теоцентричний світогляд. Середньовічна схоластика про

співвідношення знання і віри, філософії та релігії. Номіналізм та реалізм як течії Середньовічної філософії. Філософія Фоми Аквінського.

Філософія епохи Відродження. Антропоцентризм та гуманізм як основні риси філософії епохи Відродження. Натурфілософія епохи Відродження.

Тема 3. Західноєвропейська філософія (XVII-XIX століть).

Наукова революція XVII-XVIII ст., формування буржуазного громадянського суспільства у XVIII ст. та їх вплив на розвиток філософії. Емпіризм і раціоналізм. Об'єктивний і суб'єктивний ідеалізм XVII – XVIII сторіч. Французький матеріалізм XVIII сторіччя.

Класична німецька філософія. Обґрунтування Кантом загальності і необхідності наукового знання. Суб'єктивний ідеалізм і діалектика Г.Фіхте. Натурфілософія Шеллінга. Система і методи філософії Гегеля. Антропологічний матеріалізм Фейєрбаха.

Виникнення та сутність марксистської філософії, її філософські витоки. Діалектичний і історичний матеріалізм. Проблема людини в марксистській філософії, матеріалістичне розуміння історії. Місце діалектичного матеріалізму в історії світової науки і культури.

Тема 4. Особливості філософії східних слов'ян та розвиток філософської думки в Україні.

Основні риси східнослов'янської філософської думки. Філософія в Києво-Могилянській академії. Становлення та розвиток філософської думки України (XVIII-XX ст.). Філософія Г.С. Сковороди, його концепції. Філософія України другої половини XIX-XX ст. О. Потебня, П. Юркевич, І. Франко. Українські революціонери-демократи. Філософія української діаспори.

Тема 5. Сучасна філософія і її особливості.

Характерні риси сучасної цивілізації і їх відображення в філософії XX сторіччя. Основні напрямки та істотні риси філософії XX ст.

Філософія і наука. Неопозитивізм і постпозитивізм. Сучасний "фізичний ідеалізм". Особливості постпозитивістської методології. Проблема знання і мови в філософії XX сторіччя.

Ірраціоналістичні течії в сучасній західній філософії. "Філософія життя" і екзистенціалізм, їх погляди на проблему людини, існування і свободи.

Релігійно-філософські напрямки в сучасній філософії. Неотомізм як головна течія в філософії католицизму. Питання гармонії віри і розуму. Соціальна філософія неотомізму. Філософія Тейяра де Шардена та персоналізм.

РОЗДІЛ II. Філософське розуміння світу.

Тема 6. Буття і матерія.

Життєві корені і філософський зміст проблеми буття.

Основні форми буття. Діалектика буття. Буття речей, процесів і станів природи. Буття людини в природному світі. Специфіка людського буття. Буття людини як буття можливостей. Буття духовного (ідеального) і його форми (індивідуалізоване і надіндивідуалізоване духовне). Буття свідомості і несвідомого. Буття соціального як єдність індивідуального і суспільного буття.

Проблема субстанції. Дуалізм і монізм, матеріалістичний і ідеалістичний монізм. Уявлення про субстанцію як про матерію, їх залежність від рівня розвитку природознавства, пізнавальна роль і історична обираність. Діалектико-матеріалістичне поняття субстанції, його світоглядне і методологічне значення.

Формування науково-філософського поняття матерії, фундаментальна роль категорії матерія в системі філософського матеріалізму, її зв'язок з діалектичним принципом розвитку та вченням про невичерпаність матеріального світу. Методологічне значення цього поняття для пізнання природи суспільства, практичної діяльності.

Поняття руху. Стійкість і мінливість, переривність і неперервність як характеристика руху. Рух і розвиток. Основні форми руху, їх співвідношення, якісна специфіка і взаємозв'язок. Сучасна наука і проблема класифікації форм руху. Єдність матерії і руху. Механіцизм, енергетизм, редукціонізм.

Простір і час. Субстанційна і реляційна концепції простору і часу, їх світоглядна і методологічна основи. Значення теорії відносності для розвитку філософських уявлень про єдність матерії, руху, простору, часу. Проблема розмірності і нескінченності простору-часу. Специфіка просторово-часових властивостей в неживій і живій природі, в соціальних процесах.

Тема 7. Свідомість як соціальний феномен.

Проблема свідомості в філософії. Постановка і вирішення проблеми свідомості в історії світової філософської думки. Сучасна філософська думка про свідомість; різноманітність підходів та напрямків.

Гносеологічний підхід до проблеми свідомості: матеріалістичні та ідеалістичні погляди на природу свідомості.

Відображення як загальна властивість матерії, його специфіка і залежність від рівня організації матерії. Свідомість як соціальна форма відображення дійсності і регуляції людської діяльності. Роль мови та інших соціокультурних факторів у виникненні свідомості.

Структура свідомості: цілеспрямованість, творча активність, самосвідомість, чуттєві процеси та мислення, емоції, вольові процеси. Духовне як свідомість. Свідомість та безсвідоме.

Фундаментальна роль категорії свідомості в системі філософського матеріалізму. Методологічне значення цього поняття для пізнання природи, суспільства і людської діяльності.

Тема 8. Діалектика як теорія і метод.

Діалектика як учення про універсальні зв'язки, зміни, розвиток. Діалектика як філософський метод. Діалектика і метафізика. Діалектика і догматичне мислення. Мистецтво творчої суперечки. Шлях до матеріалістичної діалектики: Гегель і Маркс.

Універсальні зв'язки буття. Категорії діалектики. Одиничне і загальне, Явища і сутність. Діалектичні закономірності. Структурні зв'язки. Частина і ціле. Принцип цілісності. Форма і зміст. Упорядкованість буття. Елементи і структура. Поняття системи. Типи системних об'єктів. Принцип системності. Зв'язки детермінації. Причинні зв'язки. Принцип причинності. Випадковість і необхідність. Можливість і дійсність. Концепція детермінізму.

Діалектика кількісних і якісних змін. Якість і властивість. Якість і кількість. Міра. Перехід в нову якість. Стрибки. Суперечливість буття і пізнання. Діалектика і логічні суперечності. Суперечливість змін. Діалектичні і логічні суперечності. Суперечливість змін. Діалектичні суперечності.

Єдність і боротьба суперечностей. Основні типи суперечностей. Діалектичні заперечення і синтези. Заперечення заперечення. Циклічність і поступальність змін.

Поняття розвитку. Розвиток і прогрес. Прогрес і регрес. Діалектика і спеціально наукові теорії розвитку. Принцип історизму. Критерії прогресу. Діалектика і метафізика як загальні методи діяльності.

РОЗДІЛ III. Гносеологія.

Тема 9. Пізнання і практика.

Проблема пізнання в історії філософії. Пізнання і агностицизм. Специфіка матеріалістичної і ідеалістичної теорії пізнання. Научна теорія пізнання. Пізнання як соціально-опосередковане, історично-мінливе відношення людини до світу. Суб'єкт, об'єкт і предмет пізнання. Активна роль суб'єкта в пізнанні. Практика. Роль практики в процесі пізнання.

Діалектика процесу пізнання. Чуттєве відображення як діяльність соціально-історичного суб'єкта і його роль в пізнанні. Єдність образного і знакового в чуттєвому відображенні. Форми чуттєвого пізнання. Раціональне пізнання як якісно новий ступінь відображення дійсності. Форми мислення. Соціально-історична природа раціонального знання, його зв'язок з практикою. Єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні. Творчість і інтуїція. Проблема істини в філософії і науці. Об'єктивність істини. Конкретність істини. Діалектика абсолютної і відносної істини. Практика як основний критерій істини. Істина, оцінка, цінності і їх вплив на пізнавальний процес.

Тема 10. Наукове пізнання і його особливості.

Структура і динаміка наукового пізнання і діяльності. Емпіричний і теоретичний рівні пізнання, їх відмінність по предмету, методах і формах знання. Емпіричний рівень: методи одержання і перевірки знань (спостереження, експеримент, модальний експеримент); методи обробки і систематизації знань (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація і т.ін.).

Форми знання – науковий факт, емпіричний закон, гіпотеза. Теоретичний рівень: методи побудови ідеального об'єкта (ідеалізація, формалізація, аксіоматизація). Форми знання: ідеї, принципи, знакові моделі та інші). Методи побудови і обґрунтування теорії (пояснення, сходження від абстрактного до конкретного, гіпотетико-дедуктивний метод). Форми знання – гіпотеза, теорія. Особливості природничо-наукового, технічного і соціального пізнання.

Сучасні концепції розвитку наукового пізнання.

РОЗДІЛ IV. Соціальна філософія.

Тема 11. Людина і суспільство. Людина в системі соціальних зв'язків, суспільство і його структура.

Поняття „суспільство”. Ідеалістичне і матеріалістичне розуміння суспільного життя.

Суспільство як підсистема об'єктивної реальності. Соціальна форма руху матерії і її відмінність від процесів в живій та неживій природі. Концепції географічного та демографічного детермінізму в філософії.

Сутність діалектико-матеріалістичного підходу до суспільства та його історії. Матеріальне і ідеальне в суспільстві. Зміст і методологічне значення категорії "суспільне буття" і "суспільна свідомість" для наукового пізнання історії, вивчення суспільства.

Поняття суспільного виробництва і способу виробництва. Діалектика "живої" і "опредмеченої" діяльності в структурі виробничих сил. Діалектика виробничих сил і виробничих відносин, перервно-неперервний характер суспільного розвитку.

Матеріальне і духовне виробництво: їх зв'язок і взаємодія в історичному процесі, виробництво соціальних зв'язків. Суспільне виробництво як становлення людини.

Суспільство, як система що розвивається. Джерела і рушійні сили розвитку суспільства.

Розвиток суспільства як природно-історичний процес зміни його історичних типів. Суспільно-економічна формація. Структура формації. Базис і надбудова, їх співвідношення.

Поняття суспільно-економічної формації, цивілізації, стадій економічного росту як взаємо доповняльні аспекти суспільного розвитку. Формація і реальне суспільство. Поняття і структура цивілізації. Методологія формаційного і цивілізаційного аналізу і їх значення для сучасності.

Варіативність в історичному процесі. Єдність і багатоманітність історії. Рушійні сили та суб'єкти суспільного розвитку.

Сутність, структура та функції політичної системи. Держава – базовий інститут політичної системи. Історичні типи та форми держави. Національна держава і громадянське суспільство. Місце та роль соціальної революції в житті суспільства. Реформа та революція.

Соціальна структура суспільства. Загально-соціальні спільності людей та їх взаємодія.

Стабільність і мінливість в історії. Спрямованість історії: суперечливі підходи. Ідея прогресу. Сутність суспільного прогресу та його критерії. Людство як суб'єкт історичного процесу.

Специфіка і актуальність філософського бачення проблем людини. Філософська концепція людини як основа наук про людину. Природа, сутність, призначення людини.

Антропосоціогенез і його комплексний характер. Праця – центральний фактор антропосоціогенезу. Генезис праці, виготовлення знарядь праці. Роль мови в процесі антропосоціогенезу, в формуванні свідомості і предметно-практичної діяльності. Становлення суспільних відносин і їх якісна відміна від біологічних відносин.

Природне (біологічне) і суспільне (соціальне) в людині. Суспільне (соціальне) буття людини. Праця, свідомість, колективність – втілення родової суті людини. Ідея, концепція, ідеал гармонічно розвинутої людини. Гармонія і дисгармонія людського існування. Критика біологізаторських і соціологізаторських трактовок людини. Вплив науково-технічної революції та умови існування людини як біологічного виду.

Скінченність індивідуального існування людини, проблема життя і смерті в духовному досвіді людства. Самоцінність людського життя. Сене (смысл) існування.

Поняття "індивід", "особа", "особливість", їх співвідношення з поняттям „людина”. Проблема соціалізації людини. Роль соціального середовища в формуванні особи. Інтеріоризація суспільних відносин, культури, суттєвих сил людини в процесі її виховання і діяльності.

Людина і суспільство, історичні типи їх взаємозв'язку. Проблема свободи особи. Свобода і необхідність. Свобода і відповідальність.

Тема 12. Духовне життя суспільства.

Поняття духовності. Суспільна і індивідуальна свідомість, їх діалектичний взаємозв'язок. Відносна самотійність суспільної свідомості в історичному процесі. Структура суспільної свідомості: щоденне, теоретичне. Ідеологія і суспільна психологія, масова свідомість. Форми суспільної свідомості. Духовне виробництво, його конкретно-історичний характер і особливості. Духовні потреби, духовне спілкування і особливості духовних цінностей. Освіченість і виховання як необхідні умови споживання духовних цінностей.

Політична свідомість і політична діяльність. Політичні відношення і політичні погляди. Ідеологічний і психологічний аспекти політичної свідомості. Зростання ролі політичної самосвідомості людей в сучасних умовах. Правова свідомість. Правові відношення і правові погляди. Сутність права. Правосвідомість в концепції становлення правової держави.

Моральна свідомість як регулятор людської життєдіяльності, історичні типи моралі. Конкретно-історичне і загально людське в моралі. Моральні норми і поведінка людей. Моральне виховання в процесі формування особи.

Естетична свідомість і освоєння світу. Мистецтво як специфічна форма свідомості і виразник естетичних відносин між людьми. Естетичні почуття. Естетичне виховання в процесі формування індивідуальних якостей людини.

Специфіка релігійної свідомості. Релігійна ідеологія і психологія. Соціальні, гносеологічні і психологічні корені релігії. Світові релігії. Співвідношення релігійного і наукового світогляду, діяльність церкви на сучасному етапі. Свобода совісті. Атеїстична свідомість в системі наукового світогляду і в духовній культурі. Проблема взаєморозуміння і співробітництва, невіруючих і атеїстів на сучасному етапі.

4.ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

1. Підручники і навчальні посібники

- Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Соціальна філософія.-К.:1996.
- Введение в философию. Учебник для высших учебных заведений в двух частях.// Под общ. ред. И.Т. Фролова/-М., диалектики1989.
- Горський В.С. Історія Української філософії. Курс лекцій.- К., 1996.
- Данильян О.Г., Тараненко В.М. Філософія. Учебник. – М., 2005.
- Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч.-М., 1991.
- Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти I–IV рівнів акредитації. – К., Львів., 2001.
- Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2003.
- Философия. Учебник для высших учебных заведений. (Под ред. Кохановского В.)-Ростов-на-Дону., 1985.
- Філософія. За ред. Заїченко та ін.-К., 1995.

2. Основні першоджерела

- Аристотель. Метафизика // Соч. В 4-х т.-М., 1983, Т.1.
- Гоббс Т. Левиафан // Избр. произв.: В 2-х т.-М., 1964.
- Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа //Соч.- М., 1969.-Т.1
- Гольбах П. Система природы, или о законах мира физического и мира духовного// Избр. филос. произв. В 2-х т.-М., 1963.-Т.1.
- Кант И. Критика чистого разума // Соч.: В 6-ти т.-М., 1966.-Т.3.
- Камю А. Бунтующий человек.-М., 1990.
- Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм // Полн. собр. Соч..-Т.18.

- Ніцше Ф. Так казал Заратустра.-К.: 1993.
- Ортега-и-Гассет. Что такое философия.-М., 1991.
- Платон. Государство. Т.3.-М., 1981.
- Сковорода Г.С. Сад божественных песен.-К., 1973.
- Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия// Собр. соч.-М.,1988.-Т.1.
- Сорокин П. Человек, цивилизация, общество.-М., 1992.
- Тейяр де Шарден П.Феномен человека.- М., 1987.
- Тойнбі А.Дж. Дослідження історії.- К., 1995.
- Фейербах Л. Сущность христианства. // Избр. филос. произв.- М., 1955.-Т.2.
- Энгельс Ф. Диалектика природы.-Маркс К., Энгельс Ф. Соч., -Т.20.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории.- М., 1991.
- Філософія: навч.посіб. / О.М. Бардін, В.В. Булавіна, Н.Б. Годзь та ін.. ; за ред. О.М. Бардіна, М.П. Требіна. – Харків: НТУ «ХП», 2012. – 432 с.